

Олег Яценко,

ст. науковий співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

Нове видання з дослідження літературно-педагогічної спадщини А. С. Макаренка

Рец. на: Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності : 1991–2008 рр. (до 120-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажчик / Акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка; упоряд. : І. О. Іванова, Т. В. Лога ; вступ. ст. А. В. Ткаченка ; наук. ред. : П. І. Рогова, А. М. Доркенау ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко. – К., 2008. – 182 с. – (Видатні педагоги світу; вип. 4).

Упродовж останніх десятиліть в Україні спостерігається помітний інтерес до біобібліографічної продукції, а також помітне стрімке зростання випуску персональних бібліографічних покажчиків, які популяризують діяльність та досягнення вітчизняних фахівців у різних галузях науки, літератури, освіти, виробництва, культури, громадської діяльності. Характерною особливістю біобібліографії є поєднання

біографічних і бібліографічних даних, суттєвих для вивчення діяльності певних осіб та їх ролі в історії суспільства, в історії тієї або іншої країни, наукової дисципліни.

З метою інформаційного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітньої галузі та популяризації досягнень у педагогічній науці й освіті Державна науково-педагогічна бібліотека України ім.

В. О. Сухомлинського (ДНПБ) започаткувала серію біобібліографічних покажчиків «Видатні педагоги світу», що відображають творчу спадщину видатних педагогів України та зарубіжжя. З початку заснування серії вже вийшли друком біобібліографічні покажчики, присвячені В. О. Сухомлинському і Я. Корчаку.

Серед визначних досягнень вітчизняної та світової педагогіки ХХ ст. особливе місце займає педагогічна творчість Антона Семеновича Макаренка (1888–1939). Складанням глибокої шани А. С. Макаренку – видатному педагогу-новатору, письменнику, творцю нової методики виховної роботи з дитячим колективом стала підготовка співробітниками ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського біобібліографічного покажчика «Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності», який вийшов у серії «Видатні педагоги світу». Випуск 4. Його укладено до 120-річчя від дня народження видатного педагога. Цю дату у березневі дні 2008 р. широко відзначила світова громадськість.

Треба наголосити, що рецензоване видання є найбільшим обсяговим із усіх, що виходили до цього часу *. Покажчик містить бібліографічні описи праць А. С. Макаренка, які були видані, починаючи з 80-х років ХХ ст. по 2008 р. – час закінчення добору матеріалу. Усього в загальній пагінації подано 1000 бібліографічних описів. До окремих з них наводяться довідкові анотації. Варто відзначити, що книга має гарне художнє оформлення, виконана на високому поліграфічному рівні, видрукувана тиражем 300 примірників.

Покажчик відкривається статтею «Від упорядників», яка знайомить читача зі структурною композицією видання, розкриває методичні принципи, застосовані бібліографами у процесі підготовки книги.

У статті «Антон Семенович Макаренко – подвижник соціального виховання», доцента Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, секретаря Міжнародної Макаренківської асоціації канд. пед. наук А. В. Ткаченка висвітлюється життєвий і творчий шлях талановитого педагога, його погляди на систему виховання дитячого колективу. Автор відзначає, що «феноменальний резонанс, викликаний ідея-

ми Макаренка у багатьох регіонах планети, неодмінно ставить нас перед необхідністю розглядати його постать як явище не стільки педагогіки, скільки гуманістичної культури людства в цілому». Органічно доповнює біографію А. С. Макаренка перелік ключових дат біографії і творчості педагога, що дає змогу простежити головні віхи його життя. Закінчується біографічна частина покажчика іконографічним матеріалом, куди увійшли особисті фото педагога, фотографії меморіальних об'єктів, музеїв А. С. Макаренка, зображень іменних медалі та ордена.

Основну частину біобібліографічного покажчика становлять сім розділів: «Твори А. С. Макаренка», «Переклади праць А. С. Макаренка іноземними мовами в зарубіжних країнах», «Література про життя й діяльність А. С. Макаренка», «Педагогічна система А. С. Макаренка і актуальні питання виховання молоді», «Увічнення пам'яті А. С. Макаренка в Україні та світі», «Публікації про творчість А. С. Макаренка за рубежом», «Творча спадщина А. С. Макаренка в електронних ресурсах».

У першому розділі названі як окремо видані праці, так і опубліковані у повному зібранні творів, вибраних працях, тематичних збірниках, періодичних та продовжуваних виданнях. До окремого підрозділу увійшли художні твори А. С. Макаренка. Всі матеріали розміщено за хронологічним принципом, а у межах рубрик – за зведеним українсько-російським алфавітом.

До другого розділу включено переклади праць А. С. Макаренка іноземними мовами, котрі були видані за рубежом, починаючи з 80-х років ХХ ст. і до 2008 р. Вміщені бібліографічні описи згруповано в хронологічному порядку за алфавітом назв країн. Назви творів подано мовою країни, де вони видавалися.

Третій розділ посібника містить відомості про дослідження вчених, присвячених життю і діяльності А. С. Макаренка як педагога-практика, його виховним методам, технологіям роботи з дитячим колективом, що публікувалися окремими виданнями, статтями у наукових збірниках та періодичній пресі протягом 1991–2008 рр. Матеріал згруповано у три підрозділи: біографія А. С. Макаренка у дослідженнях науковців України і світу; науково-практичні конференції, симпозиуми, семінари, педагогічні читання, конкурси, присвячені творчому використанню педагогічної спадщини А. С. Макаренка; наукова школа макаренкознавства в Україні і світі: а) дисертації та автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук; б) дисертації та автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. У підрозділах документи розміщено в хронологічному порядку, а у межах року – за алфавітом прізвищ авторів та назв праць.

Для педагогів-практиків надзвичайно корисним буде ознайомлення з четвертим розділом книги «Педа-

* А. С. Макаренко : бібліогр. покажчик / уклад. І. П. Тертичний. – К., 1956. – 23 с. ; А. С. Макаренко : бібліогр. указатель / сост. В. А. Хрусталева ; отв. ред. Н. А. Сундуков. – М. : Акад. пед. наук, 1959. – 135 с. ; А. С. Макаренко : указ. трудов и лит. о жизни и деятельности / сост. : И. М. Рудаева, И. М. Турчин ; науч. ред. Л. Ю. Гордин. – М. : Педагогика, 1978. – 79 с. ; Педагогические идеи А. С. Макаренко в практике современной школы : к 90-летию со дня рождения : рек. указ. лит. / сост. : И. М. Рудаева, И. М. Турчин ; науч. ред. Л. Ю. Гордин. – М., 1978. – 55 с. ; А. С. Макаренко : к 100-летию со дня рождения : указ. трудов и лит. о жизни и деятельности / сост. : А. В. Жилина, Н. Д. Скворцова ; науч. ред. Л. Ю. Гордин. – М. : Педагогика, 1988. – 56 с.

гогічна система А. С. Макаренка і актуальні питання виховання молоді», що має п'ять підрозділів: «Педагогічна система А. С. Макаренка і формування педагогічної майстерності вчителя», «Виховання молоді в навчально-виховному процесі за А. С. Макаренком», «Організація й розвиток дитячого колективу за А. С. Макаренком», «Концепція родинного виховання А. С. Макаренка і проблеми сучасного сімейного виховання», «Творче використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у навчальних закладах».

Заслужують на увагу розділи «Увічнення пам'яті А. С. Макаренка в Україні та світі» (матеріали, зосереджені тут, розкривають діяльність і внесок у макаренкознавство установ та закладів України, яким присвоєно ім'я А. С. Макаренка; бібліографічні записи про нагороди та премії, присвячені А. С. Макаренку; література про вихованців видатного педагога, їхні спогади та матеріали про них), «Публікації про творчість А. С. Макаренка за рубежем» та «Творча спадщина А. С. Макаренка в електронних ресурсах» (інформація про А. С. Макаренка в мережі Інтернет).

Необхідно відзначити, що книга є полімовною, оскільки крім української та російської мов до другого і п'ятого розділів увійшли також опубліковані праці А. С. Макаренка, публікації про його творчість, видрукувані іноземними мовами.

Для орієнтації читача у великому масиві документів наприкінці біобібліографічного покажчика вміщено змістовний допоміжний апарат, куди увійшли:

- описи бібліографічних посібників, присвячених А. С. Макаренку, які побачили світ у попередні роки;
- алфавітний покажчик назв праць А. С. Макаренка;
- покажчик перекладів праць А. С. Макаренка іноземними мовами;
- алфавітний покажчик адресатів листів А. С. Макаренка;
- алфавітний покажчик авторів праць про А. С. Макаренка;
- покажчик авторів публікацій про творчість А. С. Макаренка іноземними мовами;
- предметний покажчик.

З метою уникнення повторів літератури універсального характеру, у виданні застосовано широку систему посилань. Бібліографічний опис публікацій здійснено з урахуванням чинних стандартів.

Ознакою професійного ставлення авторів до укладання покажчика можна назвати застосування методики опрацювання джерел *de visu*. У тих випадках, ко-

ли цього зробити було неможливо, бібліографічні описи здійснювалися за допомогою інших джерел і позначалися приміткою «астериск».

Відзначаючи безперечно високий рівень рецензованої роботи, водночас слід вказати й на певні недоліки. На нашу думку, розділи другий «Переклади праць А. С. Макаренка іноземними мовами в зарубіжних країнах» і шостий «Публікації про творчість А. С. Макаренка за рубежем» не можна вважати такими через замалий обсяг включених до них матеріалів (по 2 сторінки). Логічно було б оформити їх у вигляді окремих підрозділів відповідно у розділах першому та четвертому.

Вибудовуючи допоміжний апарат видання, доречно було б поєднати «Алфавітний покажчик назв праць А. С. Макаренка» з «Покажчиком перекладів праць А. С. Макаренка іноземними мовами». Адже за правилами укладання таких покажчиків спочатку подаються праці за єдиним українсько-російським алфавітом, а потім – мовами латинської графіки. Так само варто було б вчинити з «Алфавітним покажчиком авторів праць про А. С. Макаренка» та «Покажчиком авторів публікацій про творчість А. С. Макаренка іноземними мовами», утворивши один «Іменний покажчик».

Більш доцільним було б прізвища «Алфавітного покажчика адресатів листів А. С. Макаренка» долучити до «Іменного покажчика», а інші терміни – до «Предметного покажчика».

Звичайно висловлені зауваження не знижують наукової цінності посібника. Рецензований покажчик можна вважати прикладом бібліографічної грамотності та сумлінного підходу до укладання бібліографічної продукції, що гідно демонструють співробітники Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Вихід у світ нової книги про творчість А. С. Макаренка є визначною подією в житті нашої країни. Адже даний біобібліографічний покажчик, який всебічно репрезентує творчість класика світової педагогіки ХХ ст., письменника, організатора і керівника колонії для неповнолітніх правопорушників й безпритульних, творця нової методики виховної роботи з дитячим колективом Антона Семеновича Макаренка, виходить вперше за часів незалежної України. Видання стане в нагоді науковцям, педагогам, студентам, аспірантам, працівникам бібліотек, всім кого цікавить життя, педагогічні погляди видатного педагога.